

RESTITUIRI

ION HELIADE RĂDULESCU

MIC CURS DE MORALĂ

Prima pagină a *Micului curs de morală* (1840) al lui Ion Heliade Rădulescu
– facsimil –

PREFAȚĂ

[1] Morala stă întru a nu face niciodată rău.

Cea de căpetenie slujbă a moralei este de a da învățături spre a regula patimile și a desamăgi mintea de rătăcirile imaginației și ale simțirilor.

Morala învață a cumpăta patimile, a cultiva virtuțile și a stinge viciurile.

Morala învață a'și cunoaște cineva a sa slăbiciune și a se îndeletnici numai întru a îndrepta greșelele inimii sale.

Morala este adevăratul și singurul povățuitor al fericirii. [2]

Izvorând din virtute și din minte, morala este știința-mumă a datoriilor și a virtuților omului.

Morala este știința ce descoperă și arată regulile și măsurile faptelor omenești ce povățuesc la fericire, și mijloacele de a pune aceste reguli în lucrare.

Morala se folosește [folosește] mai mult când se însânue în suflet prin cugetări în deosebi.

ÎNȚELEPCIUNE A NAȚIILOR

Tales

Nu face aceea ce nu ți place în alții.

Iubește ți părinții; de îți pricinuesc niște supărări ușoare, învață ai sufferi.

Ca să trăiască cineva bine, trebuie a se depărta dela lucruri ce află vrednice de defăimat în alții.

Fericirea trupului [trupului] stă în sănătate și a duhului întru știință.

Solon

Cât vei trăi, caută a învăța: nu socoti că bătrânețele adduc cu sine minte. [3]

Temete de desmierdare: căci ea e muma durerei.

Nu te apropia de împărați, sau spunele ceea ce le este de folos a auzi.

Chilon

Mai bine e să păgubească cineva de cât să căștige necinstit.

Fereșcete de omul iscoditor care caută a se amesteca în trebile altora.

Pittacu

Așceasptă [așteaptă] dela fiii tăi la bătrânețele tale ceea ce ai făcut și tu pentru tatăl tău.

Îmi place casa unde nu văz nimic de prisos, și unde aflu toate câte sunt de trebuință.

Poruncind altora, învață a te cărmui pe sineți.

Bias

Cel mai nenorocit din oameni este acela ce nu știe să suffere nenorocirea.

Buna conștiință singură este mai pre sus de ori ce temere.

Ascultă mult și vorbește numai la vreme.

Cleobolu

Fii făcător de bine către prietenii tăi ca [4] să te iubească cu mai mare dragoste: fii asemenea și către vrăjmași ca să ți se facă până în sfârșit prietenii.

Vorbe multe, și mai multă neștiință; și aceasta se află cu îmbilșugare între oameni.

Periandru
(către stăpânitori)

Desmierdarea ține numai un minut și virtutea este nemuritoare:

Nu te mulțumi numai a pildui pe cei ce au făcut greșale, ci înfrânează și pe cei ce au de gând să facă.

Vrei să domnești în siguranță; nu pune a fi strejuit de paznici armați în fer; nu iubi altă pază de cât dragostea supușilor.

Pitagora

Cinstește pre tatăl tău și pre mumăta și pe rudele de aproape.

Păzește de a te certa cu prietenul tău pentru o greșală ușoară.

Deprindete a stăpâni lăcomia, somnul, desfrânarea și mânia. [5]

Nu face nimic vrednic de rușine nici înaintea altora, nici în taină.

Dreptatea domnească în toate faptele tale și însoțească toate vorbele tale.

Addu'ți bine aminte că oameșcii [oamenii] sunt hotărâți să moară.

Cele mai frumoase daruri ce a făcut cerul oamenilor sunt de a fi folositori semnilor [semenilor] lor și de ai învăța adevărul.

Focilide

Nu contracta însurătoare scandeloasă , nu te stăpâni de dragosti rușinoase.

Nu urzi viclenii, nu'ți mânji mâinile în sânge.

În toate câte zici fii tălmăciu al adevărului, nu ierta buzii tale minciuna.

Urașce mărturie mincinoasă, limba ta să fie organul dreptății.

Nu e destul a fi drept, trebuie a nu sufferi nedreptatea.

Fii povață orbului, deschide casa ta nemernicului.

Mănăncă, bea, vorbește cu măsură; păzește [6] în toate cumpătul și în toate fugi de covârșire.

Din copilărie trebuie a învăța binele.

Isocrat

Nu face celor lalți ceea ce n' ai vrea să sufferi dela dânșii.

Ceea ce defaimi în altul nu o arăta în tine însuși.

Nu e îndestul numai a lăuda pe oameni cinstiți, trebuie ai și imita.

Poartă-te către părinții tăi, dupe cum ai vrea să se poarte într'o zi, fiii tăi către tine.

Crede că nici odată nu este cuviincios a zice ceea ce șade rău a o face.

Fii încredințat că ceea ce șade mai bine unui june este smerenia, cuceria [cucernicia], dragostea cumpătării și a dreptății: căci acestea sunt virtuțile ce trebuie a forma haracterul juneței.

Nu căuta de cât plăceri cinstite: plăcerile sunt bune când se învoiesc cu cinstea, și se fac rele când se depărtează dela dânsa.

Fii iubitor de învățătură și te vei face mult-învățat. [7]

O comoară de frumoase macsiine [maxime] este mai prețuită decât o grămădire de bogății.

Fugi de prilejele de a bea; însă dacă adunarea în care te afli te îndeamnă, tragete până să nu te prinză vinul. Duhul turburat odată de beție este întocmai ca un car ai căruia cai, aruncând jos pe povățuitorul, rămân întru voia lor și se prăvălesc în fuga lor; și de câte rătăcirii nu este destoinic omul când mintea nu'l mai povățuiește!

Temete mai mult de nerușinare și de numele cel rău de cât de primejdie; numai cel înrăutățit [înrațit] trebuie a se teme de moarte; iar omul cel de omenie n'are a se sfii decât de nerușinare.

Menandru

De îți pătimește trupul, chiamă medicul; de îți suffere sufletul, chiamă prietenul: dulcele glas al prieteșului [prietenului] este'cel mai sigur leac împotriva mâhnirei.

Cea mai mare mângăiere în nenorocire este a afla inimi compătimitoare.

Nădejdea este binele ce rămâne nenorociților.

Nu sunt arme mai puternice de cât virtutea. [8]

Vremea descopere adevărul; adesea el se arată când nici nu se gândește cineva a'l căuta.

De vrei să'ți dea oamenii dreptate, fii drept.

Cicero

Nimic nu este mai frumos ca a cunoaște adevărul; nimic nu este mai de ocară ca găsi cu cale minciuna și a o lua drept adevăr.

Mai bine este a fi împilat prin silă într'o pricină bună de cât a se băga de bună voie într'o pricină rea.

Cea mai frumoasă moșcenire ce poate un tată lasa fiilor săi este pilda virtuților și faptelor sale celor frumoase.

Perderea puterilor noastre este mai adesea pricinuită din vițuriile junetei de cât din nenorocirile anilor. Junetea fără cumpăt și desfrânată adduce la bătrânețe un trup sleit.

Moartea este lesne a se sufferi când poate cineva a se mângăia în momentele cele din urmă de adducerea aminte a unei vieți frumoase.

Nu este iertat omului a părăsi viața fără porunca aceluia de la care a priimit'o; căci aceasta ar vrea să zică că părăsește cineva postul în care s'a orânduit de însuși Dumnezeu. [9]

Plutarchu

Natura împlând cu lapte sânul maicelor, va să zică că ele înseși trebuie să hrănească pruncul ce au născut.

Trebuie mai vârtos să depărteze cineva pe juni de urâtele adunări; pentru că cu dansele se învață și se obicinuesc cu vițiul.

– Pausania, Riga Lacedemoniei se fălea neîncetat de isbăndele sale. Într’o zi el ruga cu un ton batjocoritor pe poetul Simonid ca săi facă vre o înțeleaptă maccimă. Poetul simți toată trufia Lacedemonianului și îi zice numai: „Addu’ți aminte că ești omu”.

– Dioțen tot da ocol statuilor în Ceramic și le cerea milostenie. Nișce oameni văzându’l se mirară de aceasta: „Mă deprinz, le zice el, întru a cerca tăgăduire”.

Nu trebuie a uita vorba plină de simțire a lui Euclid unul din discipoli [discipoli] lui Socrat: fratesău îi zicea: „poate să mor de nu’mi voi răsuna asupra’ți – Și eu poate să mor, îi răspunse Euclid, de nu te voi îndupleca să’ți potolești mânia și să mă iubești ca mai nainte”. [10]

Un obraznic isbi pe Socrat cu piciorul. Căți era pe lângă înțeptul [înțeleptul] se supărără, și vrea ca el să tragă pe vinovatul la judicată: „însă le zicea el, dacă un măgar m’ar fi lovit cu piciorul, m’ăți fi sfătuit voi să încep și eu a asvărli din picioare ca să’l isbesc?”

Când vede cineva pe altul făcând greșale, trebuie a se întreba pre sine ca Platon: „Nu cumva îi seamăn și eu?”

Seneca

A se învoi cineva cu sărăcia, va să zică a fi prea bogat: căci omul este sărac nu pentru că nu are, ci pentru că dorește multe.

Omul ar trebui totd’auna să facă ca și cum ar avea marturi la purtarea sa, și să cugete ca și cum ar putea lumea să vază în fundul inimii sale, și aceasta este foarte cu puțință.

Beția aprinde și întărăță toate vițurile; ea depărtează rușinea cea d’ântăiu stavilă a gândurilor criminale, căci întru adevăr mai mulți oameni se depărtează de la rele de frica rușinei de a păcătui de cât de dragostea virtutei. Când siluirea începe a se simți în suflet, scoate afară dintr’însul toate [11] vițurile ce se afla în el ascunse; beția nu le naște, ci le dă vadeșce.

Un lucru folositor este foarte scump, și chiar când va costa o bagatelă.

Frica sfătuește tot d’auna foarte rău.

Mai tot d’auna ne întrec părinții noșciri [noștri] în faceri de bine; căci nui avem de cât într’o vreme până ni se par supărători, când nu simțim prețul facerilor lor de bine; când vârsta ne dă puțină esperiință, când începem a cunoaște că părerile lor, strășnicia lor, grija lor de a privighea asupra neînțeleptei noastre junii, într’un cuvânt că toate aceste purtări de grijă ce nu ne lasă a fi de capul nostru, le dau atâtea drepturi de ai iubi, atunci moartea nii ia de la noi.

Un erou poate să iasă dintr’o colibă, poate dar și un suflet frumos dintr’un trup schimonosit și stricat.

Fără economie nu pot fi bogății în destul de mari; și cu dănsa nu sunt nici de cum de cele mai mici.

Toate stările de oameni sunt nișce robi; trebuie dar a se mlădia cineva dupe soarta sa, a se plânge de dănsa cât de mai puțin se va putea, și [12] a se folosi de toate înlesnirile ce o însoțesc: căci nu este nici o stare ori cât de aspră în care mintea să nu afle oarecare mângăiere.

Curățenia sau neprihănirea este frumoasă podoabă a femeilor; căci este singura frumusețe ce stă împotriva [împotriva] isbirei anilor.

De câte ori o durere strașnică te va stăpâni și îți va porunci, socotește la tatăl tău și vei simți că este mai drept de a te păstra și trăi pentru dânsul de cât de a te jărtfi pentru a ceea ce plângi și te măhnești. Grija de a l face să și săvârșească viața în liniște și pace este o datorie ce îți rămâne a împlini; până când trăiește el, ar fi o nelegiuire pentru tine a te plânge că prea mult ai trăit.

Înrăutățitului îi este frică dupe proporția răului ce a făcut, cu o conștiință muștrătoare poate cineva afla scăpare dar nici odată siguranță: căci ori unde se ascunde se crede descoperit. Somnul îl muștră; când vorbesc alții de nelegiuiri, lui i se pare că pe dânsul îl înțeleg; i se pare că nelegiuirea lui nici nu s'a stins, nici nu s'a ascuns îndestul. Făcătorul de rele poate să fie norocit dar nici odată încredințat de a nu fi descoperit. [13]

Demofile

Relele sau necazurile ce faci altora nu vor întârzia a cădea asupra ta.

Oamenii ce se laudă mult seamănă foarte des cu armele aurite: pe din afară seamănă scumpe, dar luându-le fața, înnăuntru vei afla un metal de nimic.

Nu făgădui minuni, și fă lucruri mari.

A se părăsi cineva în viclenele amăgiri ale lingușitorului, va să zică a bea otravă dintr'o cupă de aur.

Ferește-te de grașale [greșale] nu din frică ci pentru că trebuie.

Neșciința binelui este pricina răului.

Înlesnirile trupului și toate ale norocului nu fac nici decum fericirea: căci ea nu se află decât în a fi cineva drept și îndreptățitor.

Cel ce amână neîncetat, își va lăsa lucrul nesăvârșit.

Prieteșugul unui singur înțelept plătește [prețuiește] mai mult decât la unui mare număr de nebuni. [14]

MORALĂ A INDIENILOR

Să nu aibi nici o dată drept îndemn a unei fapte bune nădejdea unei răsplătiri.

Faptele cele bune sunt cele mai prețioase bogății ale oamenilor.

Acela care trăește numai ca să și îngrașe trupul, nu poate să iubească pe aproapele său.

Relele ce facem altora se țin dupe noi ca umbra dupe trupul nostru.

Acela căruia îi place a'ți povesti greșalele altora, nu va lipsi a povesti și pe ale tale la alții.

Înțelept este acela care face bine, iar nu cel care învață pe alții să l facă fără a l face el.

Natura dădune două urechi și numai o limbă, ne învață că trebuie mai mult a asculta de cât a vorbi.

Acela care în deosebite împrejurări ale vieții se stăpânește de pornirea cea d'întăiu, sau carele lucrează fără a se socoti, face adesea greșale și intră în multe primejdii; trecerea cu vederea și linișcea sufletului l'ar face a scăpa și de unele și de altele. [15]

Urâtenia cu un haracter bun este mai vrednică de iubit într'o femeie de cât frumusețe cu o fire urâtă.

Talentul face a se cunoaște adevăratul preț al omului.

Imaginația este o țară foarte mare, acela care trece printr'însa se rătăcește adesea dacă mintea nu'i va sluji de călăuză.

Cel ce are brațe și va a se întrebuița cu dănsese e sigur că nu va muri de foame. Munca este isvorul cel mai sigur al lipsei; toate celelalte sunt nesigure.

Muma este vitregă și tatăl un cumplit, când nu îngrijesc de educația fiilor lor.

Leneșul este o greutate sine însuși; ceasurile atărnă greu pe capul lui.

Ascuțitul oțelului e mai puțin tăios de cât blândețea; ea biruește armele cele mai neînvinse, și săvârșaste mai mult de cât oșcirile î-pprotiva [împotriva] vrăjmașului.

Dacă ne este scumpă viață, trebuie să fie asemenea la toate ființele. Prin urmare oamenilor simțitori trebuie să le fie milă de toată ființa ce răsufflă.

Omul seamănă cu cele lalte dobitoace întru [16] mâncare, somnu, frica și chipul de a se îmmulți; numai cu mintea este el mai presus de dănsese; cât îi va lipsi mintea sau cuvântul ajunge de o potrivă dobitoacelor.

Pilind, face cineva un ac dintr'o părghie.

Mai înainte de a râde de cel schiop, ia seama dacă tu mergi drept.

Creșceți copiii, și apoi vei șci cât ești dator tatălui tău și maicii tale.

Adevărata înțelepciune este cu mult mai puțin trufașă decât nebunia. Înțeleptul se îndoiește adesea și adesea și schimbă voința; neghiobul este pismatariț; el nu se îndoiește la nimic, toate le șcie, afară de aceea că nu șcie nimic.

Cine este acea frumusețe nevinovată ce trece cu atâtea grații? trandafirul e în obrazii ei; răsufflarea e răcoroasă ca a aurorei; o bucurie dulce stămpărată de smerenie insufflește căutăturile ei... Este Sănătatea, fiica Ostenelii și a Cumpătului.

Dacă vrei vre un leac pentru beție deschide'ți ochii și privește pe cel beat. [17]

MORALĂ A CHINEZILOR

Când vezi un bătrân cinstește'l ca pre tatăl tău, când vezi un copil iubește'l ca pre fiul tău.

Fii mai întâiu drept și pe urmă darnic, și fii mai întâiu iubitor de oameni și pe urmă drept.

Nu căuta cinstea în vorbe; căci de multe ori sunt sau meșceșugite sau lingușitoare.

Poate cineva să robească pe cel mai viteaz războinic, dar slobozenia cugetării n'o pate răpi nici de la cel mai slab.

Cel mai grozav din vițiuri, ale căruia urmări sunt cele mai vătămătoare, este ipocrisia (fățarnicia). Acela care se împodobește pe dinafară cu înțelepciunea în vreme ce sufletul îi e prada desfrânării, seamănă cu un proclat care zioa trece de om de treabă, și noaptea o întrebuițează întru tâlhărie.

Tot îmi spui: când voiu avea de prisos voiu ajuta pe cel nenorocit. Cât te plâng! lasă-mă în pace; că nu vei ajuta nici odată.

Acela care zice: „Nimini nu știe ce am eu [18] în inimă” se amăgește; căci și cele mai ascunse sentimente ale noastre bune sau rele se dau pe față prin oare-care semne ce nu pot scăpa nici din ochii ce văd mai puțin limpede.

Dacă îți place adunarea oamenilor de treabă, dacă cinstești pe părinții tăi, dacă păzești datoriile ce ți le prescrie prieteșugul, dacă curățenia îți domnește în vorbe, și buna credință în fapte; și chiar de nu ai fi învățat în viața ta nimic, eu te voiu crede de cel mai învățat om.

Dacă nu ești sigur și te îndoiești că un lucru nu este dreptu, trebuie a te depărta de dănsul.

Nu zice nici odată: această greșală este foarte mică, pociu să'mi o iert fără primejdie. Nu zice iar această faptă bună nu e așa de însemnătoare și pociu să n'o fac.

Nu e bine să fie cineva vrednic de muștrări; dar asemenea nu e bine să nu știe ale suferii.

O carte bună, un cuvânt bun poate să facă bine, dar o pildă bună vorbește cu mai mult înțeles și mai lămurit inimii.

A neîngriji creșterea fetelor, va să zică a pregăti ocara familiei și nenorocirea caselor în care vor fi ele să intre. [19]

Când îți scapă vorba din gură n'o mai poate ajunge nici o căruță cu patru cai; învață dar a'ți păzi vorbele.

Un ajutor mic făcut la vreme și la trebuință plătește mai mult de cât o sută de faceri de bine rău împărțite.

O colibă unde oamenii sunt veseli plătește mai mult decât un palat unde plâng.

Mai curând face un postilion [poștalion] o milă de cât un leneș până să deschiză ochiul.

Lucrarea este paznicul nevinovăției femeilor: nu le lăsați vreme a fi fără treabă.

Poate ghici cine va ce va fi o fată în casă bărbatului său, văzând ceea ce este în casa părinților.

Cu cât o tânără e mai frumoasă cu atâta perde mai mult din smerenie.

Ori ce scelerat (proclat) a început prin a fi un fiu rău.

Cine a suferit cu smerenie toiagul tatălui său, nu'și va bate nici odată câinele.

Cine este fiu bun, este frate bun, soț bun, tată bun, rudă bună, prieten bun, vecin bun, cetățean bun. [20]

Virtutea e frumoasă și în cei mai urâți; vițiul e urât și în cei mai frumoși.

Ceea ce nu o va cineva pentru sine să nu o facă altuia.

Poate cineva sa facă rășboi, dar până să vie la această silă, trebuie să fie foarte sigur că drept temeiul al începutului său are iubirea de oameni, drept cuget justiția drept regulă dreptatea. Nu trebuie a se hotărâ cineva a atinge viața unor oameni, de

cât ca să păzească pe a unui număr mai mare de oameni. Nu trebuie a voi să tulbure odihna unor particulari de cât ca să asigure liniștea publică; nu trebuie a vătăma pe câți va oameni de cât ca să facă bine cu aceasta neamului omenesc. Nu trebuie a voi cineva de cât aceea ce se cuvine după lege. Din aceasta urmează că numai Nevoiea să ne pue armele în mână. Așa dar dacă cineva va face războiul de nevoie și cu condițiile ce arătaui, atunci va iubi și pe aceia împotriva cărora se bate; va ști a se opri în mijlocul celor mai strălucitoare biruințe; va jărtfi vitejia înaintea virtutei; va uita însuși interesurile sale ca să dea noroadelor și celor vingătoare [21] și celor învinse, liniștea lor cea d'intăiu și odihna de care se bucura mai nainte.

Sunt două feluri de învățați: unii sunt oameni și alții omuleți. Oamenii se ostenesc și învață ca să cunoască, și omuleții ca să se facă cunoscuți.

Oamenii târători și de nimic, putea-vor, și cu talente de vor fi, a sluji oamenilor? Nu fără îndoială. Căci până când nu sunt în slujbă nu se socotesc de cât cum să o dobândească, și dupe ce au intrat în slujbă, nu se mai socotesc de cât cum să n'o pearză. Prin urmare pentru unii ca aceștia nu este nimic care să nu fie destoinic a o face, numai să apuce slujbă și să nu o pearză; ei nu se vor teme nici de rușine nici de neleguire.

Dacă ești strașnic către tine, blând și iertător către ceilalți, nu nu vei fi nici odată urât de nimeni.

Nu te mândri de o sărăcie de bună voie: căci acela care calcă în picioare mijloacele de a fi folositor celor lalți este un nebun; el nedreptățește soțietatea: căci datoria omului este de a și îmmulți înlesnirile de a face bine.

Lucrează zioa ca să ai dreptul de a te odihni noaptea. [22]

Dacă îți este frică a te întrebuița cu otravă, tremură ca nu cumva limba să și se facă organ al pârei.

Mai bine ar fi să fie cineva ucigaș de cât pârător, sau năpăstuitor: căci ucigașul dă numai o moarte și năpăstuitorul o mie.

Ca să faci bine, opreșcete și din închinăciune.

MORALĂ A TURCILOR

Dacă vre un nerod va cunoaște în sine o virtute, crede că are o sută, și dacă are o mie de greșale, nu vede nici una. Iar când privește la un om deosebit, dacă zărește în el o greșală, i se pare că vede o mie.

Ce este pofta da hrană, aceea este lucrarea la plăcere; nici una nici alta nu au în sine gustarea, dar amândoa sunt pricina de a o afla, cu deosebire că pofta nu înlesnește locul hranei, în vreme ce lucrarea ne hrănește.

Neînvățătura este o copilărie vecinică; pe lângă aceasta ea aduce și lenea care naște toate vițiurile. Omul învățat, se poate să nu fie norocit, însă are mai multe mijloace de [23] cât neînvățatul ca să șcie ce să facă și să iasă din nenorocire.

Leneșul zice: n'am putere.

Ranele cuțitului se lecuiesc, dar ranele limbei nu se mai lecuiesc.

Unde sunt acei biruitori vestiți ce au împlut lumea de sgomotul isbândelor lor? Unde sunt acei monarhi trufași asupra acărora suppușii lor abia cuteza a'și ardica ochii tremurând? s'au făcut nevăzuți dupe fața pământului sau mai bine sunt numai cenușă și pulbere.

Nu'jărtfi pe nimeni poftei de a zice o glumă, o vorbă cu duh; căci ea întocmai ca o săgeată ascuțită pătrunde inima aceluia înpotriva căruia o repezi. O luare în răs fină și delicată este suffletul conversației și toată sarea, dar prea puțini oameni știu să o cârmuiască, și este foarte anevoie să nu o împingă cineva prea departe.

Virtutea singură iar nu norocul ar trebui să facă deosebirea între oameni. Nu face dar pe nimeni să simțā mărimea rangului ce ai; fii apropiat și blând cu toată lumea: căci adevărata mărime este iubirea de oameni; Nu avea o frunte nebăgătoare în seamă, nici un [24] ochiu în care seamănă că lăcuesc trufia și desprețul către ceilalți: Fă ca chipul tău în loc de a însufla groaza, pretutindeni să ducă seninul și să vestească bunătatea suffletului tău.

Neînvățătura este fântâna de unde isvorăsc toate relele ce chinuește lumea: Oarba Superstiție, Necunoștința de Dumnezeu și Barbaria, derăpănătoarele artelor merg cu dânsa d'alutarea: și e urmată de Ocară, Despreț și de Nimicie.

MORALĂ A ARABILOR

Ori încotro se întorc căutăturile noastre noi întâmpinăm facerile de bine ale celui Vecinic; ea împle universul de puterea, știința și nemărginirea sa. Toate câte se află în ființă, sunt fapta lui, toate câte le acopere noaptea, câte le luminează soarele, sunt împărăția lui. El cunoaște toate câte era înaintea lumii și dupe dânsa. Cel ce vorbește în taină și cel ce vorbește în deobște, cel ce se învălește în umbrele nopții și cel ce se arată în lumină, lui îi sunt de o potrivă cunoscuți. Toate tainele sunt descoperite înaintea [25]

ochilor lui. El este făcător al Binelui și răsbunător al Răului. Cu o singură vorbă el trage ființe din nimic și le păstrează fără greutate. La glasul lui se sue munții, arburii cresc, Marea ne dă bogățiile sale, vasul despică undele, râurile curg și rodnicesc câmpiile noastre, luna și soarele ne dă lumina lor, și toate trupurile cerești se mișcă pe drumul ce li s'a însemnat. El deosebi aurora din întunec; statornici ziua pentru osteneala și noaptea pentru odihna oamenilor. El face a luci fulgerul ca să insuffle frica și nădejdea; el deslanță [deslănțuie] vânturile, mișcă norii, îi întinde, îi leagă în aer și face a se coborî din sânul lor această ploaie făcătoare de bine prin care se rodnicesc semințele și se rensuffletește verdeața. Aceste grăunțe adunate în spic, aceste bogate stâlări [?], aceste roade atârinate în grămezi de aur, la dânsul le sunteți datoari; lui sunteți datori aceste secerișe ce le îngălbenește căldura, umbra grădinelor voastre, lâna turmelor voastre și casa ce vă slujașce de adăpost. Facerea sa de bine strălucește și în lucrurile cele mai ne însemnate, și chiar și [26] cea mai urâcioasă tărâtoare este hrănită de mâinile lui. Somnul nu se apropie de dânsul și nedreptatea se depărtează. El este terminul unde toate trebe a se împreuna. Cu toate că lauda sa este în el însuși, însă nimic nu este în natură ce nu se grebește a i se închina.

Mahomet

Fii adevărat în mărturiile tale care ai ale da înaintea cerului, ori, de le vei da împotriva unui bogat sau împotriva unui sărac, împotriva unui prieten sau împotriva unui vrăjmaș, împotriva unei rude sau împotriva ta însuși, patima niciodată să nu te depărteze dela adevăr; Ura să nu te aducă nici o dată a face o nedreptate.

Doă covârșiri perde pe om: de se desfătează mult sau de vorbește mult.

Limba unui mut plătește mai mult de cât a unui mincinos.

O singură zi a unui înțelept plătește mai mult de cât toată viața unui neghiob.

Acela ce se lasă a se povățui orbește de Nădejde are de tovaros Sărăcia.

Cine sapă groapa vrăjmașului cade ăntăiu el într'ansa. [27]

Cine își siluește vorba, el mai ăntăiu va avea paguba.

Omul ce se îmbracă mai bogat de cât îl iartă averea, seamănă cu acela ce pune rumeneală pe obraz în vreme ce o bubă îl mistue.

Cumpătul este un arbure ce are drept rădăcină mulțumirea cu puțin, și drept roade linișcea și pacea.

Nu crede că prețul unui omu stă numai în curajiu și în putere: daca ții să'ți stămperi mânia și să ierți, ești atunci de un preț neprețuit.

Tot este pierdut într'o țară unde bogăția este singurul îndemn al cinstirei; căci acolo toți oamenii voiesc să fie bogați, și nimeni nu se socotește a fi virtuos.

Aseamănăte cu furnica în zilele verii.

Nici un om nu este mai vrednic de scârbă în lume ca acela care nu ar iubi de nu ar vedea interesul său de a iubi.

Nu trebuie a avea rușine să întrebe cineva aceea ce nu șcie.

Neînvățătura este tot d'auna nedreaptă către toată lumea.

Cine nu e virtuos, nu este bogat. [28]

MORALĂ A PEIRSANILOR

Cei cari seamănă grău sunt cei mai mari în soțietate.

De voiești să fii sigur de viață învață vre un meșceșug folositor.

Mai bine să aibă cineva dureri de cât muștrări de cuget.

Neînvățatul ce trăiește desfrănat e mai vrednic de iertat de cât învățatul cei seamănă: căci el este un orb ce'și a pierdut drumul; iar celălalt, din protivă, merge cu ochii deschiși a se arunca în prăpastie.

Acela care învață pe alții orânduile înțelepciunei fără a'și regula viața dupe dănsa, este asemenea unui om ce și'ar lucra câmpul fără să'l semene.

Adevăratul înțelept este acela care află și învață dela toată lumea.

Vaide ticăloșii aceea carii, când miei fricoși, și când lupi sfâșiitori, lingușesc de față pe cei carii îi sfășie în taină! Socoteșcete că cel care îți povestește greșalele altuia, vine numai ca să iscodească pe ale tale.

Gândirea la rele își are începutul dela lene. [29]

A sluji lui Dumnezeu de interes, e o slujbă de precupețu; a'i sluji de frică, e o slujbă de rob; a'i sluji de dragoste și de recunoștință, e o slujbă de om slobod.

Fie-care frunză a unui copaciu, e o foaie a cărții ce ne descoperă pe Dumnezeu.

Nu'ți da nici odată părerea și hotărârea spre moartea unui vinovat, fără a fi foarte adânc atins de părerea de rău că faci să moară un om; mai vartos nu ardica [ridica] nici odată spânzurătoarea pre casa lui: căci ce parte au cu a lui nelegiuire văduva și copii săi.?

Limba în gura unui om virtuos este cheea ce deschide o comoară.

Căinele recunoscător plătește mai mult decât omul ingrat.

Toate intră întru nimic, afată de pomenirea faptelor celor bune.

Tu care îmblîslobod, ai milă de tovarășul ce nu poate să se ție dupe tine; tu care ești avut și cu îndestulare, gândeșcete la acela ce'l apasă ticăloșia.

Neînvățătura este o mărtoagă care trănțește pe cel care o încalică și face să răză pe cel care o duce de căpăstru. [30]

Portarul unui neghiob poate tot d'auna să zică că nu e nimeni a casă.

MORALĂ A RELIGIEI CHRESTINESCI

Toți oamenii sunt frați.

Iubiți-vă unii pe alții.

Nu faceți altora ceea n'ați vrea să vă facă altul.

Aceste Dumnezeiești învățături, le văzurăm și la Indieni, Chinezi, Arabi, în sfârșit pretutindei unde este soțietate. – Acestea au însoțit oamenii din aceleași nații, și tot acestea vor însoți națiile acestui glob. – Ele desființează robia, și sfărămă sabia biruitorilor.

Macsime ale lui Ladruryère

Strașnica sgârcenie și nebuna chieptuire stâmpărate una prin alta, produc înțeleapta economie, care este o virtute ce se naște din aceste două vițieri amestecate. [31]

Urâtul a intrat în lume prin lene.

Duhul cel bun stă întru a face să prețuiască și duhul celor lați.

Nerozii pe omul flecar și deșart îl cred om de merit.

Cea mai mare parte de oameni își întrebuințează cea d'întâiu parte a vieții lor spre a'și face cealaltă parte ticăloasă.

Numai trei întâmplări sunt pentru om: a se naște, a trăi și a muri. Nu simte când se naște, suffere când moare, și a trăi uită.

Mai bine este a afla cine va nemulțumitori de cât a tăgădui facerea de bine la cei ticăloși.

Este o mare ticăloșie să nu aibă cine va îndestul duh ca să șcie vorbi bine, nici îndestulă judicată ca să șcie tăcea. Acesta este principul obrăzniciei.

Macsime ale lui Rochefoucauld

Fie, cine își laudă inima sa și nimeni nu cutează a'și lăuda duhul. Nerodul însă își iartă și una și alta. [32]

Nădejdea, ori cât de amăgitoare este, ne slujașce însă a ne duce către sfârșitul vieții printr'un drum plăcut.

Trebue a sta cineva în învoire cu cinstea și virtutea, căci cele mai mari nenorociri ale oamenilor sunt acelea în care cad prin nelegiuiri.

Nu trebue a judica un om prin calitățile lui cele mari, cin [ci] prin întrebuițarea ce'și ar face cu dănele.

Toți avem în destulă putere ca să sufferim nenorocirile altuia.

Interesul vorbeșce tot felul de limbi, și joacă tot felul de role [roluri] și însuși pe a neinteresării.

(1)Nădejdea ce ne mângâe, aceea care ne face mai grabnici a întreprinde lucruri frumoase și vrednice de laudă, nu ne amăgeșce, căci ea dă putere, curagiu, virtute; și acestea ne fâgădueșce, însă nădejdea care ne smulge fără încetare din vremea de față ca să ne arunce într'un viitor depărtat și nesigur, aceea care creșce dorințele noastre, ne întărâtă vițuriile, ne lingușășce patimile, tot-d' auna trebue să cază, căci fâgădueșce o fericire ce nu poate să o dea. [33]

E mai lesne a fi înțelept pentru alții de cât pentru sine însuși.

Omul vorbeșce foarte puțin când nu'l face a vorbi deșărtăciunea.

Lingușirea este o monedă mincinoasă care n'are trecere de cât înaintea deșărtăciunii noastre.

Macsime deosebite

Ca să poată un lucru fi socotit ca un bine de toată soțietatea, trebue să privească spre folosul soțietății: aceasta este însuși-mea virtutei; și ca să fie un lucru privit ca un rău, trebue a căta cătră dărăpănarea sa: aceasta e însușimea vițului.

Nu pot fi oameni mai acri de cât aceia ce sunt dulci pentru interes.

Ori care va fi scopul sau folosul unui lucru, când are asuprăși pecetea proclețeniei, nu poate cineva să'l facă fără a rămănea însemnat de dănsa.

Inima omului ingrăt seamănă cu o pustie ce soarbe cu lăcomie ploaia căzută din cer, o înghite și nu produce nimic. [34]

Nerecunoșcința e un vițiu împotriva naturei; căci și dobitoacele sunt recunoscătoare.

Nerecunoșcința este cea mai mare mostruoșitate morală.

Învățătura desvoaltă în noi sămănța talentelor, și nișce înțelepte principe ne întâlnesc întru dragostea virtutei.

Învățătura este podoaba bogatului și bogăția săracului.

Învățătura este o comoară, și munca îi e chieea [cheia].

A fi învățat are cineva doă foloase: hotărășce mai puțin și hotărășce mai bine.

Neșciința este asemenea unei pânzi albe e pre care zugravul poate însemna orice'i va plăcea.

Sunt trei feluri de neînvățături: a nu șci nimic, a șci rău, și a șci alt lucru și nu acela ce trebue să șcie.

Nimic nu este așa de nedrept ca un neînvățat ce nu crede de cât ceea ce face el singur.

Singurul mijloc de a'și ascunde cine-va neînvățătura, este a nu vorbi nici odată despre ceea ce n'a studiat'o cu băgare de seamă. [35]

Căci un lucru este anevoie pentru tine, nu'ți închipui că e neputincios pentru altul.

Amăgitor este acela care amăgește, isvodește, profesează o mincinoasă doctrină ca să înșale publicul; carele impută mincinos și lipește cuiva un lucru scârbos și vătămător; carele amăgește sau prin mincinoase măști [măști] de milostivire, înțelepciune, cinste, sau vrând a trece de alt om și nu acela care este.

Omul cu desăvârșire singur este cel ce n'are prieteni; lumea pentru dânsul este un nemărginit pustiu, un loc de ecsil [exil] și de întristare de care el se împărtășește cu dobitoacele.

Să nu'ți cauți prieteni într'unrang cu mult mai nalt nici mai jos decât al tău.

Conștiința este cea mai bună carte de morală ce am putea să avem; pe dânsa să citim și să ne sfătuim mai mult.

Economia este fiică a orânduielei și a strădaniei.

Omul obraznic e fără rușine, omul îndrăsneț e fără respect și fără socotință; omul semeț e fără frică.

Curățenia inimii stă nu întru a zice toate [36] câte se socotește cineva, ci întru a se socoti la toate câte zice.

Trebue să lucreze cineva cu curățenie de inimă de voiește a fi cu adevărat virtuos.

Războaiele se încep cu ambiția prinților și se sfârșesc cu ticăloșia noroadelor.

Oamenii sunt orbi la greșalele lor și foarte limpezi-văzători la greșalele altora.

Cinstea este virtutea omului în ori ce stare.

Cinstea e ca și zăpada ce nu poate să'și mai ia albeața în dată ce a perdut'o.

Cinstea este cel d'ântăiu sentiment al vieții; ea priimește tot ce e mare, și gonește tot ce micșorat.

Cinstea nu poate nici o dată a se veșcezi prin siluirile tiraniei.

Întrebare pe Diogen: ce este mai greu asupra pământului: „Un nevățat” răspunse el.

Notă: Nu s-a intervenit în text în nicio situație (chiar și în cele în care eroarea tipografică este evidentă ca, de pildă, la p. 10 „înțeptul” pentru „înțeleptul”; la p.15, „î-pprotiva” pentru „împotriva”; la p. 32, „cin” pentru „ci” ș.a.), și aceasta pentru a oferi cititorului forma originală a textului tipărit, care concretizează felul în care ființa limba română la mijlocul secolului al XIX-lea. S-au păstrat formele gramaticale de atunci: „dela”, „celor lalți”, „dupe”, „doă”, „din tot d'auna”, „de cât”, „când”, „adduc”, „suppuși”, „sufflet”, „sufferă”, „mascime”, „trebue”, „șciință”, „consciință”, „plătește” ș.a m. d. Acolo unde exista riscul ca, din cauza unui cuvânt, propoziția să devină neinteligibilă, s-a pus între paranteze drepte [...] forma actuală a aceluia cuvânt.

Paginația originală este redată în text prin cifrele bolduite în paranteze drepte

Anul apariției lucrării: 1840.

*Transcriere din alfabetul chirilic în alfabetul latin și notă de
Constantin Stroe*